

рення постійно діючих мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів внутрішніх справ та за-твердження положення про ці групи: Наказ МВС України від 8 липня 2005 р. № 536.

Надійшла до редколегії 02.10.05

О.А. Присяжнюк

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННО-ЦИФРОВОГО ПІДПISY: СУЧАСНИЙ СВІТОВИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Електронний документообіг є невід'ємною частиною життя сучасного суспільства¹. Подібно будь-яким документам, що мають традиційну форму, електронні документи також мають характерні реквізити. До їх числа належить і електронний цифровий підпис, що підтверджує дійсність документа і його приналежність конкретному авторові.

Як відзначає, Д. Коз'є, електронний обмін даними у приватних комп'ютерних мережах уперше почався в 60-х рр. XX ст. У цей час європейські й американські банки почали успішно використовувати системи електронного переказу грошей (electronic funds transfer) по виділених комп'ютерних мережах, закритих від стороннього доступу [2, с.1].

Сама ж ідея електронно-цифрового підпису, як засобу підтвердження дійсності й авторства документа в електронній формі, вперше була сформульована в загальному вигляді у 1976 р. двома американськими математиками У.Диффі й М. Хелманом, фахівцями Стенфордського університету. Роком пізніше, в 1977 р., у Масачусетському технологічному інституті був розроблений перший алгоритм накладення цифрового підпису – RSA (названий так за першими літерами прізвищ розробників: Rivest, Shamir, Alderman) [1, с.42].

За кордоном питання застосування електронно-цифрового підпису стали актуальними на початку 80-х рр. XX ст. у зв'язку з масовим поширенням глобальної комп'ютерної мережі «Internet». У цей час у США й Західній Європі було зроблено перші кроки, спрямовані

і на правове регулювання процесу застосування електронно-цифрового підпису в ході електронного документообігу.

У сучасній юридичній літературі зазначається, що прийняття у 1987 р. «Уніфікованих правил поведінки для обміну торговельними даними по телезв'язку» Міжнародною торговельною палатою було першим етапом у розвитку законодавства про електронно-цифровий підпис [1, с.65-66].

Можливість використання в електронному документообігу електронно-цифрового підпису актуалізувала питання про необхідність правового регулювання його застосування.

¹ У п. 1 Дослідження щодо посвідчення дійсності зовнішньоторговельних документів засобами крім підпису, проведеного Європейською економічною комісією ООН у березні 1979 р. (Рекомендація №14), уже вказувалося на те, що...«у світі усе більше закріплюється тенденція, яка полягає у відході від письмових документів до електронних або інших автоматичних засобів передачі інформації, що підлягає обміну» [1, с.65-66].

У сучасній Україні процес застосування електронного цифрового підпису тільки починає утверджуватися, оскільки масова інформатизація українського суспільства почалася на початку 90-х рр. XX ст. З огляду на це, вивчення закордонного досвіду щодо правового регулювання застосування електронно-цифрового підпису дасть можливість виявити сильні й слабкі сторони вітчизняного законодавства у цій галузі та удосконалити практику його застосування.

Загальною тенденцією для більшості країн, де впровадження інформаційних технологій у суспільне життя одержало найбільший розвиток, стало те, що правова регламентація на законодавчому рівні порядку застосування електронно-цифрового підпису утвердилася у середині 90-х р. XX ст.¹

16.12.1996 р. резолюцією 51/162 на 85-му пленарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН схвалено розроблений Комісією ООН по праву міжнародної торгівлі типовий закон про електронну торгівлю (UNSITRAL Model Law on Electronic commerce). Цей закон установлює типові правила міжнародного електронного обміну у галузі комерції й містить ряд вимог, які стосуються порядку застосування електронно-цифрового підпису в даній сфері [5].

У США правове регулювання застосування електронно-цифрового підпису почалося на рівні штатів. Першим таким документом вважається Закон штату Юта «Про цифровий підпис» (Utah Digital Signature Act), прийнятий в 1996 р.

30.06.2000 р. президентом США Б. Клінтоном був підписаний закон про електронний цифровий підпис у глобальній і національній торгівлі (Electronic Signature in Global and National Commerce Act. S. 761), що легалізував можливість виготовлення й підписання всіх документів у сфері торгівлі в США в електронному вигляді. Крім того, цей закон роз'яснює юридичну силу електронних контрактів, електронно-цифрових підписів, інших повідомлень і записів, а також дозволяє договірним сторонам обирати технологію посвідчення електронних підписів без державного втру-

¹ Тенденція до нормативного регулювання електронного обміну даними в рамках СНД намітилася наприкінці XX ст. Сьогодні вже існує проект Модельного закону «Про електронний цифровий підпис» у рамках СНД від 09.12.2000 р., у якому він розуміється як електронні дані, отримані в результаті перетворення вихідних електронних даних з використанням закритого ключа підпису, які за допомогою відповідної процедури з використанням відкритого ключа підпису дозволяють підтвердити незмінність вихідних даних після підписання їх електронним цифровим підписом; установити, що електронний цифровий підпис, створений з використанням закритого ключа, відповідає відкритому; установити власника реєстраційного свідчення на відкритий ключ при наявності такого свідчення [3].

В РФ у 2002 р. прийнято Закон «Про електронний цифровий підпис», що регламентує правові умови використання цифрового електронного підпису в електронних документах, при дотриманні яких електронний цифровий підпис вважається рівнозначним власноручному підпису на документах на паперових носіях.

Відповідно до Закону Туркменістану «Про електронний документ», електронний документ – це інформація, зафіксована на машинному носії, засвідчена цифровим підписом відповідно до процедури створення такого підпису [4].

чання. Закон також гарантує, що учасники електронного документообігу в сфері торгівлі мають юридичні засоби захисту, еквівалентні звичайним засобам, що застосовуються до документів, виготовлених на папері.

У ФРН в 1997 р. прийнято рамковий закон про інформаційні й комунікаційні послуги (Informations und Kommunikationsdienste Gesetz), у якому закріплені загальні правила електронного обігу документів, визначено статус електронно-цифрового підпису, правила охорони авторських прав, а також норми кримінального права, що забезпечують виконання зазначених норм. Відповідно до даного закону, під поняттям «цифровий підпис» розуміється створена за допомогою приватного ключа печатка до цифрових даних, котра за допомогою відповідного відкритого ключа, що має сертифікат ключа підпису, виданого сертифікаційним центром або державною установою, дозволяє визначити власника ключа підпису й істинність даних [6].

В Італії законодавство про електронний підпис також з'явилося в 1997 р. («Закон Басаніні» від 01.03.1997 р.).

Правове регулювання застосування електронного цифрового підпису відбувається й у загальноєвропейському масштабі. У Директиві 1999/93/ЄС Європейського співтовариства «Про загальну структуру електронного підпису» від 13.12.1999 р. визначені типові рамки застосування електронно-цифрового підпису. Він може використатися в державному секторі в рамках адміністративних відносин держав і Співтовариства, а також у взаєминах між органами влади й громадянами або господарюючими суб'єктами [7, с.12].

У п.п. 23, 28 преамбули Директиви констатується, що завдання створення гармонізованого механізму правового регулювання електронних підписів і відповідних послуг не може бути повністю вирішено державами-учасниками, а може бути краще виконано в рамках ЄС [7, с.14].

Директива враховує той факт, що національне право держав-учасників ЄС передбачає різні вимоги до власноручного підпису. Виходячи із цього, вона вводить поняття «кваліфікований електронний підпис»¹ і передбачає, що такі підписи засновані на кваліфікованому сертифікаті й створені безпечним засобом електронно-цифрового підпису. Вони можуть застосовуватися в юридичному змісті еквівалентом власноручного підпису, тільки якщо виконані вимоги, пропоновані до власноручного підпису [7, с.16].

Дана директива вимагає від держав-учасників ЄС забезпечення можливості його використання як судового доказу. Правове визнання електронних підписів повинне ґрунтуватися на об'єктивних критеріях і не може бути пов'язане з одержанням дозволу (ліцензії) особами, що роблять сертифікаційні послуги.

Для роз'яснення вимог, установлених у Директиві, утворений Комітет з електронного підпису, що складається із представників Держав-учасників й очолюється представником Комісії ЄС [7, с.16].

¹ Кваліфікований електронний підпис відповідає наступним критеріям: а) однозначно пов'язаний з особою, що підписує; б) може служити ідентифікатором особи, що підписує; в) створений з використанням засобів, які можуть перебувати під одноособовим контролем особи, що підписує; г) пов'язаний з інформацією, до якої він належить, таким чином, що будь-яка наступна зміна інформації може бути встановлена [7, с. 16].

Директива формулює положення про юридичну силу електронного підпису. Вона вимагає від держав-учасників, щоб кваліфіковані електронні підписи, засновані на кваліфікованому сертифікаті й створені за допомогою безпечного пристрою електронно-цифрового підпису:

а) допускалися як докази в судових процедурах;

б) відповідали юридичним вимогам до підпису стосовно даних в електронній формі, так само як і власноручний підпис задовольняє такі вимоги відносно інформації на паперовому носії [7, с.18].

Зараз у Західній Європі й США існують три варіанти підходу до визначення цифрового підпису. Перший варіант передбачає, що всі електронні підписи повинні відповідати законодавчим вимогам про підпис. Другий варіант – електронний підпис має юридичну силу тільки в тому випадку, якщо він: 1) дійсно належить особі, яка ним користується; 2) може бути перевірений; 3) перебуває винятково під контролем особи, що ним користується; 4) пов'язаний з інформацією таким чином, що у випадку зміни інформації він втрачає чинність. Третій варіант установлює, що вимогам про законність підпису відповідають тільки електронні цифрові підписи, виготовлені з використанням шифрувальної криптографічної технології.

Загальною тенденцією міжнародного законодавства з цього питання є прийняття більш широкого й всеосяжного визначення електронного підпису на основі другого варіанта. Таке визначення часто характеризується як нейтральніше з технологічної точки зору, оскільки воно дозволяє робити електронні підписи необмеженим числом способів. Більше того, таке визначення не виключає застосування більш сучасних технологій у майбутньому, оскільки не обмежує виконання підпису з використанням сучасної технології криптографії.

Список літератури: 1. Маньшин С.В. Гражданско-правовое регулирование применения электронно-цифровой подписи в сфере электронного обмена данными: Дисс. ... канд. юрид. наук. М., 2001. 2. Козье Д. Электронная коммерция. М., 1999. 3. Модельный закон от від 9 декабря 2000 г. «О электронно-цифровой подписи» // <http://www.russianlaw.net/law/doc/a119.htm>. 4. Закон Туркменистана от 19.12.2000 р. «Об электронном документе» // <http://www.law.intergroup.ru/infolaw/zakon/phtml?file=turk>. 5. Типовой Закон ЮНСИТРАЛ «Об электронной торговле» від 16.12.1996 г. // www.un.or.at/unsitral/English/texts/electcom/ml.ec.htm. 6. www.iid.de/rahmen/iukdgeb.html. 7. Directive of the European Parliament and Council of on Community frameworkforelectronic signatures. //Official Journal. 19.01.2000. L013.

Надійшла до редколегії 12.10.05

М.В. Рудик

ПРОФЕСІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

У сучасному суспільстві весь масив накопиченої інформації можна поділити в залежності від правового обігу на три види: відкритий, що регулюється цивільно-правовими нормами, закритий, що регулюється адміністративно-правовими нормами, та обмежений, до якого можуть бути за-